

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATNNI
TUSHUNISH VA ADABIY TUSHUNCHALARNI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI**

Gulnora Xolboeva Anorboevna p.f.n.,dots.

Jizzax davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası mudiri

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik malakalarini rivojlantirish imkoniyatini kengaytirishga e'tibor qaratigan.

Аннотация

В данной статье основное внимание уделяется расширению возможностей младших школьников по развитию навыков чтения с использованием технологий, направленных на развитие творческого мышления у учащихся начальных классов.

Annotation

In dannoy state osnovnoe vnimanie udelyaetsya rasshireniyu vozmojnostey mladshix shkolnikov po razvitiyu navykov chteniya s ispolzovaniem tehnologiy, napravlennyx na razvitie tvorcheskogo myshleniya u uchashchixsya nachalnyx klassov.

Boshlang'ich sinflarda ona tili va adabiy ta'limni o'qitish metodikasi fan sifatida o'zining o'rganish ob'ektiga ega bo'lib, u o'quvchilarga bilim berishda, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda samarali metod va vositalarni tanlash, ularni ta'lim jarayoniga tadbiq etish, o'qitishning samaradorligini oshirish kabi masalalar bilan shug'ullanadi.

Ma'lumki, 2020 - yil 2- fevralda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev jahon miqyosida "O'qish va uni tushunish sifati" bo'yicha olib borilayotgan tadqiqot dasturini o'rganish bo'yicha ta'lim muassasalariga ko'rsatma berdi. 2021- yildan Pisa va Pirls nazorat dasturida ishtirok etish rejalashtirildi.

Ta`lim sifatini jahon standartlariga javob bera oladigan darajaga ko`tarish o`qitish shakllari, metodlari va usullarini takomillashtirishni taqozo etadi.

Boshlang`ich sinflarda ona tili o`qitish metodikasi fanining ob`ekti va predmeti. Ma`lumki, har bir fanning o`zining ob`yekti va o`rganish predmeti bo`ladi. Ob`ekt - ma`lum fan tomonidan o`rganilayotgan haqiqat sohasi. Predmet esa tadqiqot davomida aniqlanadigan aloqalar, munosabatlar, qonuniyatlar, shuning uchun bir fan doirasida ko`plab tadqiqot ob`yektlari bo`ladi. Boshlang`ich sinfda ona tilini o`qitish metodikasining predmeti - o`quvchilarga o`zbek tilini o`rgatish yo`llari va vositalari yordamida ona tilini egallash, ya`ni nutqni, o`qish va yozishni, grammatika va imloni o`zlashtirib olish to`g`risidagi ilm. Boshlang`ich sinfda bolalar adabiyoti namunalari asosida bolalarni badiiy tarbiyalashning maqsadi, mazmuni va usullari, ta`lim resurslari adabiy ta`limning predmetidir...

Jahonda boshlang`ich sinf o`qish darslarida o`quvchilarda adabiy tushunchalarni shakllantirishning takomillashtirilgan adabiy tahlil metodikalari tatbiq etilgan. Jumladan, Rossiya, Singapur, Gonkong, Yaponiya, Finlandiya, AQSh, Germaniya, Angliya, Frantsiya kabi rivojlangan mamlakatlarda savodxonlik, mantiqiy tafakkur va intellektual salohiyatni oshirish bo`yicha amaliy ishlar ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo`naltirilgan texnologiyalardan foydalanib, boshlang`ich sinf o`quvchilarida kitobxonlik malakalarini rivojlantirish imkoniyatini kengaytirmoqda.

Jahon ta`lim amaliyotida boshlang`ich sinflardan boshlab o`quvchilarni badiiy matnni tushunish, uning mazmunini anglash va idrok etishning nazariy asoslari ilmiy, ilmiy-metodik jihatdan tadqiq etilmoqda. Finlandiyada kitobxonlik darajasini oshirishda ota-onaning mas`uliyatini kuchaytirish, AQShda badiiy-estetik tafakkur tarbiyasi, Germaniyada bolalar adabiyotida dramaga oid tushunchalarni shakllantirish yuzasidan ilmiy- tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida adabiy tahlil ko`nikmalarini tarkib toptirish va ularni innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish bo`yicha ilmiy-metodik ishlar amalga oshirilmoqda.

Boshlang'ich ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarida matni tushunish va anglash ko'nikmasini shakllantirish hamda rivojlantirish masalalari bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Dunyo ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilariga, ularning fanlardan yaxshi o'zlashtirishlariga alohida e'tibor beriladi. Xususan, mamlakatimizda ham bu borada yaxshi o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Maktab o'quvchilarining bilimini baholash, ta'lim sifatini oshirish maqsadida hukumatimiz tomonidan xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish belgilab qo'yildi.

Respublikamiz ta'lim muassasalarida intellektual rivojlangan shaxsni kamol toptirishning moddiy-texnik bazasi yaratildi, huquqiy-me'yoriy hujjatlar ishlab chiqildi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega, Vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish"¹ ustuvor vazifalar sifatida belgilab berildi. Bu esa boshlang'ich sinflar adabiy ta'limida yuksak samaradorlikka erishishga zamin yaratadi.

O'qish darslari boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'rganiladigan badiiy asarlarni bir-biridan farqlash, yozuvchining hayotiy voqealarni qanday vositalar yordamida aks ettirgani, qanday adabiy qahramonlar yaratganini tushunish, asar qahramonlarining xatti-harakatiga o'z munosabatini bildirish, ularni baholay olish va tegishli xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Nutq madaniyatini shakllantirish bilan bog'liq adabiy tushunchalar yuzasidan hosil qilinadigan elementar bilimlar orqali o'quvchilar kishilarning fikrlari, his-tuyg'ulari va ichki dunyosini ifodalashda badiiy nutqning ahamiyatini anglab boradilar. O'quvchilarning badiiy adabiyot san'atning bir turi ekanini anglashlariga erishish lozim. Buning uchun badiiy asarda tasvirlangan voqea-hodisalarning rasmda ranglar orqali ifodalanishini namoyish qilish orqali badiiy adabiyot

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son Farmoni. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda

tasviriy san'at kabi san'at turi deb tushuntirish mumkin. Har ikkisida hayotiy voqealar aks etishi, tasviriy san'atda ranglar orqali, badiiy adabiyotda so'zlar orqali tasvirlanishi haqida ma'lumot berish foydadan xoli bo'lmaydi. Asar yaratish uchun yozuvchi so'zga boy bo'lishi lozim ekanligi, bunga o'qish-o'rganish orqali erishish mumkinligini o'quvchilar ongiga yetkazish zarur. Boshlang'ich sinflarda adabiy tushunchalarni o'quvchilar yaxshi o'zlashtirishlari uchun o'qituvchi adabiyot nazariyasidan ilmiy tushunchalarga ega bo'lishi, asar tahlilida nimalarga e'tibor berilishini ajratib olishi, o'qitish usullarini yaxshi bilishi, tahlilga ijodiy yondashishi, o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olishi o'qish darslarida badiiy asarni o'qitish sifatini belgilovchi omillardandir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va anglash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat bo'lib, quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- PIRLS xalqaro baholash dasturi haqida ma'lumot to'plash;
- Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish yo'llarini ifodalash;
- Zamonaviy axborot texnologiyalari sharoitida yosh pedagoglarning rivojlanish istiqbollarini o'rganish;
- Boshlang'ich sinf o'quvchilarida adabiy tushunchalarni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslarini nazariy bayon etish;
- O'quvchilarda adabiy tushunchalarni shakllantirishga doir o'quv topshiriqlaridan foydalanish tizimi ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak amaliyotga tatbiqi ketayotgan PIRLS xalqaro baholash dasturi ta'lim tizimida sifat va samaradorlikni oshirishga, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi «Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida»gi 187-sonli qarori.

3. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi Davlat o'quv dasturi // 2017. – B. 21-33.

4. Uzluksiz adabiy ta'lim kontsepsiyasi. – T.: O'zPFITI, 1998. – 21 b.

5. Kuznetsova M.I “PIRLS 2021 solishtirma tadqiqot doirasida o'qish savodxonligini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari”.

6. Koraleva G. “PIRLS xalqaro tadqiqotiga tayyorgarlik ko'rish bo'yicha Rossiya tajribasi, o'qituvchilar malaksini oshirishning muhim jihatlari, baholash vositalari va uslubiy qo'llanmalarni ishlab chiqish” mavzusidagi taqdimoti.